

Секція: фізико-технічні проблеми матеріалознавства

Назва пріоритетного напрямку розвитку науки і техніки згідно з Законом України:

нові речовини та матеріали

Назва напрямку секції:

2. Неметалеві матеріали.

3. Композиційні й армовані матеріали.

Назва піднапрямку секції:

2.5 Полімери, гума та пластмаси

3.2 Полімерні композиційні матеріали

ЗВІТ ЗА ЕТАПОМ 2015 РОКУ

за науково-дослідною роботою

(Характер НДР: **прикладне дослідження**)

1. Тема НДР: Створення модифікованих полімеркомпозиційних матеріалів з комплексом керованих властивостей для трибосистем ковзання

2. Керівник НДР: Будник Анатолій Федорович

3. Номер державної реєстрації НДР: 0115U000680С

4. Назва вищого навчального закладу: Сумський державний університет

5. Терміни виконання: початок - 01.15, закінчення - 12.16.

6. Наукові результати.

За результатами роботи у 2015 році розроблено експериментальний стенд для комплексних випробувань характеристик (фізико-механічних та триботехнічних) композитних матеріалів, створених за вдосконаленою технологією.

Встановлено вплив технологічних режимів подрібнення та змішування інгредієнтів на структуроутворення та властивості композиту. Показано, що в процесі інтенсивного енергетичного впливу у вигляді механічної активації інгредієнтів композиції формується гомогенна структура ПТФЕ зі зменшенням кількості пустот і більш однорідним розподілом фрагментів наповнювача в матричному полімері, що позитивно впливає на фізико-механічні характеристики композиту. Встановлено підвищення зносостійкості ПТФЕ композиту в ході механічної активації пов'язано із зменшенням ступеня кристалічності і збільшенням середньої міжшарової відстані в процесі фрикційної взаємодії та структурної пристосованості модифікованого ПТФЕ в умовах тертя.

Запропоновано двохстадійний режим змішування: на першій стадії *in situ* здійснюється змішування компонентів композиції ПТФЕ + наповнювач при співвідношенні 1:1 (за масою), а на другій стадії додатково вводять необхідну рецептурну кількість ПТФЕ (оптимально 1:4).

Встановлено, що одержаний за вдосконаленою технологією композитний матеріал має рівень фізико-механічних та триботехнічних властивостей на 15-45 % вищий, ніж у аналога (Флубон), що серійно випускається за ТУ 6-05-041-937-86. Виготовлені з розробленого композиту на основі ПТФЕ ущільнюючі елементи насосу ЦНВ-200/50 забезпечили підвищення міжремонтного ресурсу в 1,5 - 2,0 разів.

7. Результати етапів (відповідно до технічного завдання):

Номер етапу	Назва етапу згідно з технічним завданням	Заплановані результати етапу	Отримані результати етапу
1.1	Вибір критеріїв ефективності створюваних композитів та наповнювачів.	Вдосконалити технологію підготовки наповнювачів різної природи та матриці. Виготовити експериментальні зразки ПТФЕ композитів.	Вдосконалено технологію підготовки інгредієнтів композиції на основі запропонованих режимів почергової механічної активації

		Провести порівняльну оцінку впливу складу, природи та механічної активації інгредієнтів композиції на фізико-механічні та триботехнічні характеристики композиту.	матриці та наповнювачів перед змішуванням. За результатами проведених експериментів, запропоновано програму подальших досліджень.
1.2	Створення фізичної моделі складових технологічного процесу та модернізація експериментального стенда.	Встановити та обґрунтовано вибрати технологічні режими роботи складових технологічної ланки одержання композиту. Провести їх оцінку та виявити економічну доцільність. Модернізувати експериментальний стенд з урахуванням одержаних результатів, провести серію пробних дослідів.	Встановлено, що впливати на фізико-механічні та експлуатаційні властивості композиту найбільш доцільно зміною частоти роботи подрібнюючого та змішуючого обладнання. Розроблена технологічна схема передбачає варіативну роботу подрібнювача МРП-1М та формуючого обладнання (преса) при переробці композиції ПТФЕ в заготовку чи готовий виріб. У зв'язку з цим проведена модернізація млина для підготовки наповнювачів та змішування інгредієнтів композиції ПТФЕ.
1.3	Проведення експериментальних випробувань та обробка їх результатів.	Визначити вплив технологічних режимів роботи обладнання на структуроутворення та властивості композиту. Встановити оптимальні режими на кожному з етапів технології (підготовка інгредієнтів, змішування, формування, термообробка) та можливості синергетичного впливу на властивості композиту при можливих відхиленнях окремих параметрів в технологічній ланці.	Виявлено, що оптимальним режимом роботи змішувача є число оборотів $n = 500 \text{ хв}^{-1}$ при 30 хв. змішуванні інгредієнтів композиції. В результаті проведених досліджень рекомендований двохстадійний режим: на першій стадії <i>in situ</i> здійснюється змішування компонентів композиції ПТФЕ + наповнювач при співвідношенні 1:1 (за масою), а на другій стадії додатково вводять необхідну рецептурну кількість ПТФЕ (оптимально 1:4). Підготовлено композицію для дослідження впливу технологічних режимів роботи обладнання на структуроутворення та властивості композиту.
1.4	Аналіз проведених досліджень, оцінка ефективності виконаних робіт та вибір напрямку подальших досліджень.	Проаналізувати вплив значущих факторів технологічного процесу та виявити найбільш ефективні з них. Провести порівняльну оцінку рівня впливу факторів на структуроутворення та властивості композиту.	Проаналізувавши вплив значущих факторів технологічного процесу, виявлені основні фактори, які найбільш ефективно впливають на структуроутворення та властивості композиту: 1) механічна активація матриці ПТФЕ за розробленим режимом призводить до суттєвого

			підвищення властивостей - по міцності при розриві (σ_p) більше в 2,6 рази, ніж у неактивованого ПТФЕ, відносному подовженню (δ) - в 4,3 рази, інтенсивності зношування матеріалу на 54% менше. 2) механічна активація вуглецеволокнистого наповнювача підвищує міцнісні властивості на 10-20%, зносостійкість – на 17-40%. 3) змішування матриці та інгредієнтів композиції за двохстадійним режимом дозволило підвищити міцність при розриві на 5-15%, зносостійкість - на 10-30%. 4) формування заготовок з одержаної композиції за відпрацьованим режимом підвищує міцнісні характеристики на 8%, зносостійкість – на 15%. 5) термічна обробка (спікання) відпресованих композитів за розробленим режимом підвищує міцнісні характеристики на 25%, зносостійкість – на 45%.

8. Результативність виконання науково-дослідної роботи

	Показники	Виконано (за результатами НДР)
		кількість
1.	Публікації виконавців за тематикою НДР:	
	1.1. Статті у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus, Web of Science та/або Index Copernicus (для соціо-гуманітарних наук).	3
	1.2. Публікації в матеріалах конференцій, що входять до наукометричних баз даних, які вказані у п. 1.1.	-
	1.3. Статті у журналах, що включені до переліку наукових фахових видань України та, які не зазначені у а. 1.1.	3
	1.4. Публікації у матеріалах конференцій та виданнях, що не включені до переліку наукових фахових видань України.	9
	1.5. Монографії, опубліковані за рішенням Вченої ради ВНЗ.	-
	1.6. Підручники, навчальні посібники.	2
2.	Підготовка наукових кадрів:	
	2.1. Захищено докторських дисертацій за тематикою НДР.	-
	2.2. Подано до розгляду спеціалізовану вчену раду докторських дисертацій за тематикою НДР.	-
	2.3. Захищено кандидатських дисертацій за тематикою НДР.	-
	2.4. Подано до розгляду у спеціалізовану вчену раду кандидатських дисертацій за тематикою НДР.	2
	2.5. Захищено магістерських робіт за тематикою НДР.	2
3.	Охоронні документи на об'єкти права інтелектуальної	

	власності створені за тематикою НДР:	
	3.1. Отримано патентів (свідоцтв авторського права) України.	2
	3.2. Подано заявок на отримання патенту України.	-
	3.3. Отримано патентів (свідоцтв авторського права) інших держав.	-
	3.4. Подано заявок на отримання патенту інших держав.	-
4.	Участь з оплатою у виконанні НДР:	
	4.1. Студентів.	1
	4.2. Молодих учених та аспірантів.	0

9. Бібліографічний перелік монографій, підручників, посібників, наукових статей, інших публікацій; подані заявки та отримані патенти; теми захищених та поданих до розгляду у спеціалізовану вчену раду дисертацій (за матеріалами досліджень за звітний період).

Навчальні посібники:

1. Кшнякін, В.С. Основи фізичного матеріалознавства [Текст]: навч. посіб.: у 2-х ч. Ч.1 / В.С. Кшнякін, А.С. Опанасюк, К.О. Дядюра. - Суми: СумДУ, 2015. - 329 с.
2. Кшнякін, В.С. Основи фізичного матеріалознавства [Текст]: навч. посіб.: у 2-х ч. / В.С. Кшнякін, А.С. Опанасюк, К.О. Дядюра. – Суми: СумДУ, 2015. - Ч.2- 291 с.
3. Кшнякин, В.С. Основи фізичного матеріалознавства [Електронний ресурс] / В.С. Кшнякин, А.С. Опанасюк, К.О. Дядюра. - Електронне вид. каф.: Електроніки і комп'ютерної техніки; ПМ і ТКМ. - Суми: СумДУ, 2015. - 466 с.

Статті:

1. Influence of mechanical activation polytetrafluoroethylene matrix of tribotechnical composites at its structural and phase transformations and properties / О.А. Будник, А.Ф. Будник, Р.В. Руденко, В.А. Свидерский, К.В. Берладир // Functional Materials. – 2015. – 22, No.4. – p. 499-506. (Scopus)
2. Структурированные нанообъекты политетрафторэтиленовых композитов / А.Ф. Будник, П.В. Руденко, К.В. Берладир, О.А. Будник // Журнал нано- та електронної фізики. – 2015. – Т. 7, № 2. – С. 02022-1 - 02022-9. (Scopus)
3. Погребняк А.Д. Особенности термодинамически процессов на контактных поверхностях многокомпонентных нанокompозитных покрытий с иерархическим и адаптивным поведением / А.Д. Погребняк, К.О. Дядюра, О.П. Гапонова // Металлофизика и новейшие технологии. – 2015. – Т. 37, № 7. – С. 899-919. (Scopus)
4. Берладір Х.В. Антифрикційний композит на основі активованого матричного политетрафторетилену / Х.В. Берладір, А.Ф. Будник, К.О. Дядюра // Міжвузівський збірник «НАУКОВІ НОТАТКИ» (за галузями знань «Технічні науки»). – 2015. – Вип. 50. – С. 18-20.
5. Берладир К.В. Влияние геомодификатора на структуру и свойства механически активированного политетрафторэтилена / К.В. Берладир, А.Ф. Будник, В.А. Свидерский, О.А. Будник, П.В. Руденко // Журнал інженерних наук. – 2015. – Т. 2, № 1. – С. F1-F5.
6. Будник А.Ф. Модифіковані композити триботехнічного призначення на основі политетрафторетилену / К.О. Чугай, А.Ф. Будник // Journal of Engineering Science: notes the young scientist – 2015. – Vol. 1, Issue 1. – pp. B1-B5.
7. Структурные изменения матрицы ПТФЭ - композитов / О.А. Будник, К.В. Берладир, А.Ф. Будник, П.В. Руденко // Научно-теоретический журнал «Вестник БГТУ им. В.Г. Шухова». – 2015. – № 4. – С. 104-112.

Тези доповідей:

1. Вуглецеволокнистый композит на основі модифікованого матричного политетрафторетилену / Х.В. Берладір, А.Ф. Будник, П.В. Руденко, О.А. Будник // Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасне матеріалознавство та товарознавство: теорія, практика, освіта», 25-26 березня 2015 р. – Полтава, 2015 - С. 36-39.
2. Антифрикционный политетрафторэтиленовый композит на основе модифицированной матрицы / К.В. Берладир, А.Ф. Будник, П.В. Руденко, О.А. Будник // Тезисы Международной

научно-технической конференции «Полимерные композиты и трибология» (Поликомтриб-2015), 23-26 июня 2015 г. – Гомель, Беларусь. – С. 247.

3. Effect of mechanical activation of matrix polytetrafluoroethylene on its structure and properties / K.V. Berladir, A.F. Budnik, P.V. Rudenko, O.A. Budnik // Тезисы Международной научно-технической конференции «Полимерные композиты и трибология» (Поликомтриб-2015), 23-26 июня 2015 г. – Гомель, Беларусь. – С. 245.

4. Композитный материал на основе механически активированного политетрафторэтилена и геомодификатора / К.В. Берладир, А.Ф. Будник, П.В. Руденко, О.А. Будник // Материалы XI Международной конференции «Стратегия качества в промышленности и образовании», 05-12 июня 2015 г. – Варна, Болгария, 2015. - Т. 1. – С. 36-39.

5. Берладір Х.В. Композитні матеріали триботехнічного призначення на основі ПТФЕ, отримані методом механічної активації / Х.В. Берладір, К.О. Чугай, А.Ф. Будник // Сучасні технології у промисловому виробництві : матеріали науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету технічних систем та енергоефективних технологій (м. Суми, 14-17 квітня 2015 р.) 6 у двох частинах / редкол.: О.Г. Гусак, В.Г. Євтухов. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – С. 74-75.

6. Руденко П.В. Влияние электроискрового легирования на свойства поверхностного слоя детали шток кислородного компрессора / М.С. Устименко, П.В. Руденко // Сучасні технології у промисловому виробництві : матеріали науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету технічних систем та енергоефективних технологій (м. Суми, 14-17 квітня 2015 р.) у двох частинах / редкол.: О.Г. Гусак, В.Г. Євтухов. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 1. – С. 94.

7. Хіміко-фізична активація матричного політетрафторетилену / Х.В. Берладір, А.Ф. Будник, П.В. Руденко, В.А. Свідерський // Шістнадцята Міжнародна конференція студентів та аспірантів «Сучасні проблеми хімії», 20-22 травня, 2015 р. – Київ, 2015. – С. 148.

8. Основи формування структури політетрафторетиленового композиту технологією підготовки його інгредієнтів / Х.В. Берладір, А.Ф. Будник, М.Є. Вишегородцева, М.С. Устименко // V Міжнародна наукова конференція «Матеріали для роботи в екстремальних умовах -5», 03-05 грудня 2015 р. – Київ, 2015. С. 94-96.

Патенти:

1. Пат. № 101976 U Україна, МПК C08J5/04. Спосіб приготування порошку політетрафторетилену методом механічної активації / А. Ф. Будник, Х. В. Берладір, П. В. Руденко, В. А. Свідерський. – № u201503443 ; заявл. 14.04.2015 ; опубл. 12.10.2015, Бюл. № 19.

2. Пат. № 102877 U Україна, МПК C08L77/00. Полімерний композиційний матеріал на основі політетрафторетилену / А. Ф. Будник, Х. В. Берладір, П. В. Руденко, В. А. Свідерський. – № u201504758 ; заявл. 18.05.2015 ; опубл. 25.11.2015, Бюл. № 22.

Подано кандидатських дисертацій за тематикою НДР:

1. Руденко П.В. «Композити триботехнічного призначення на основі політетрафторетилену та вторинної фторполімерної сировини».

2. Берладір Х.В. «Антифрикційні композитні матеріали на основі політетрафторетилену з активованими інгредієнтами».

10. Використання результатів НДР у навчальному процесі та/або в промисловості (інших галузях):

На основі результатів НДР у навчальному процесі оновлені курси лекцій та лабораторні роботи з дисциплін: «Неметалеві матеріали у сучасному суспільстві», «Порошкові та композиційні матеріали», «Фізика і механіка тертя та зношування», «Наукові основи вибору матеріалу і прогресивних зміцнюючих технологій», «Основи матеріалознавчої експертизи».

За напрямком теми НДР студентами спеціальності «Прикладне матеріалознавство» у 2015 р. виконано і захищено 2 випускні роботи магістра та 3 кваліфікаційні роботи бакалавра.

За напрямком теми НДР студентом спеціальності «Прикладне матеріалознавство» у 2015 р. зайняте III місце у Всеукраїнського конкурсу студентських робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук у 2014\2015 н.р. за групою спеціальностей «Машинознавство».

Розроблено та оптимізовано технології підготовки та модифікації матриці ПТФЕ та наповнювачів, ефективного змішування інгредієнтів композиції та створення нових композитів триботехнічного призначення, захищених патентами України (№ 101976, 102877).

Отримані наукові результати впроваджені у виробництво «ТРІЗ» ЛТД ТОВ у вигляді ущільнюючих елементів насосу ЦНВ-200/50 з розробленого політетрафторетиленового композиту, виготовленого за авторською технологією, які пропрацювали у вузлі насосу 1080 годин, при зменшенні інтенсивності зношування на 50 %. Впровадження розробок забезпечило підвищення міжремонтного ресурсу в 1,5 - 2,0 разів. Досліджуваний вузол з розробленого матеріалу повторно встановлено на насос для проведення ресурсних випробувань.

11. Опис інших видів діяльності у рамках НДР.

Готується до подання патент України на корисну модель.

Планується заключити договори на співробітництво з провідними підприємствах України: ТОВ «Компресормаш-Сервіс», ТОВ «Науково-впровадницьке підприємство СумиПластПолімер», ПАТ ВЕК «Сумигазмаш» з метою випробування та впровадження сучасних композитних матеріалів на основі ПТФЕ для промислового обладнання у вигляді компресійних, опорних та ущільнюючих елементів компресорів, створених у рамках НДР. Також планується розробка промислової технології та створення технологічної документації на випуск розробленого матеріалу.

12. Кількість штатних співробітників 2, кількість сумісників 5, молодих учених з оплатою 0, кількість студентів з оплатою 1, які брали участь у виконанні НДР.

13. Рішення наукової ради від 24.12.2015 р. протокол № 5 про затвердження звіту

Керівник роботи:

_____ Будник А.Ф.
підпис

Проректор із наукової роботи:

_____ Черноус А.М.
підпис

МП